

Stavanger, 10. juni 2020

Norsk presseforbund
v/gen.sekr. Elin Floberghagen

Høringsuttalelse, forslag til endringer i VVP, framsatt i rapporten «Sa hun virkelig det?»

I Stavanger Aftenblad har vi gjennom vinteren og våren med interesse lest og diskutert rapporten fra Kildeutvalget, som ble publisert i fjor høst.

Vi anerkjenner initiativet -- og resultatet -- som har ført til viktige og avklarende debatter i vår redaksjon. Det har også tydeliggjort svakheter ved vår praksis og bidratt til å tydeliggjøre dette.

Størstedelen av redaksjonen har dessuten vært til stede på minst ett debattmøte der Kildeutvalgets leder har presentert rapporten. Forhåpentlig bidrar dette viktige arbeidet til tydeliggjøring av praksis, rolleforståelse og opptreden for både våre og alle norske journalister.

All offentlighet rundt saken har forhåpentlig også bidratt til en tydeliggjøring av vårt oppdrag for kilder og det øvrige publikum.

«Journalistikk er akutt. Den skjer i øyeblikket,» er de første setningene i rapportens innledningskaptittel. Det er nettopp denne umiddelbarheten, i tillegg til problematiske sider ved redaktørmyndigheten vi vil problematisere når vi i det følgende kommenterer rapportens forslag til endringer i Vær Varsom-plakaten (VVP).

Allerede her vil vi også uttale vår generelle skepsis til endringsforslagene, som vi i det vesentligste mener er nødvendige og kan bidra til klarhet. Rapportens gode opprydningsarbeid blir med andre ord rotet noe til igjen. Her følger vår vurdering, punkt for punkt:

■ Dagens punkt 3.1: Kilden for informasjon skal som hovedregel

identifiseres, med mindre det kommer i konflikt med kildevernet eller hensynet til tredjeperson.

■ Forslag til nytt punkt 3.1: Kilden for informasjon skal som hovedregel identifiseres, med mindre det kommer i konflikt med kildevernet eller hensynet til tredjeperson. Personkarakteristikker og udokumenterbare påstander bør ikke fremsettes anonymt.

Dette endringsforslaget tolker vi i aller beste mening og støtter opp om hensikten. Vi merker oss at forslaget i tillegg er en bør-regel og ikke skal-regel, men det åpner opp for en tolkning i Pressens Faglige Utvalg (PFU) som fort overprøver redaktørmyndigheten.

Det er en rekke situasjoner der åpen kritikk ikke er mulig. Skal mediene ha mulighet til å gå videre med dette, er det helt nødvendig å ha muligheten til både bruke anonyme kilder og de karakteristikkene de kommer med. «Udokumenterbare påstander bør ikke framsettes anonymt» tar vel sikte på publiseringsleddet, men er språklig uklar. Mediene mottar udokumenterbare, anonyme påstander hele tiden, og dette kan jo ikke reguleres. Det er også et problem knyttet til begrepet «dokumenterbar/udokumenterbar», fordi et medium kan skaffe dokumentasjon gjennom flere, uavhengige anonyme kilder, uten at dette blir synlig for leseren. Det er svært viktig å ivareta denne muligheten uten at PFU nærmest uten videre kan felle den, dersom den redaktørvurderte totalvurderingen tilsier at en publisering kan være nødvendig.

Vanligvis er en anonym kilde en helt tilfeldig person, som for eksempel har sett en trafikkulykke eller annen hendelse. Selvsagt er det fint med navn og bilde på disse bipersonene, men de kan ha motforestillinger begrunnet både med frykt og behov for egen komfortsone for ikke å stille opp med navn. Likevel vil de berike saken med til dels detaljerte øyenvitneskildringer. Ordlyden tar ikke høyde for å beskytte denne viktige umiddelbarheten og detaljrikdommen i sakene og kan i verste konsekvens føre til at journalistikken blir dårligere.

Videre: Mange av de mest omtalte og prisbelønte sakene i norsk presse de siste årene, for eksempel vår egen «Glassjenta» eller Fædrelandsvennens «Jenta på broen» har anonyme hovedkilder eller hovedobjekter. Vi tror ikke den nye ordlyden tar sikte på å torpedere denne form for journalistikk, men den skaper en unødvendig usikkerhet rundt dette.

■ Dagens punkt 3.3: Det er god presseskikk å gjøre premissene klare i

intervjusituasjoner og ellers overfor kilder og kontakter. Avtale om eventuell sitatsjekk bør inngås i forkant av intervjuet, og det bør gjøres klart hva avtalen omfatter og hvilke tidsfrister som gjelder. Redaksjonen selv avgjør hva som endelig publiseres.

■ Forslag til nytt punkt 3.3: Det er god presseskikk å gjøre premissene klare i intervjusituasjoner og ellers overfor kilder og kontakter. Dette gjelder også opptak av samtaler. Hvis det inngås avtale om sitatsjekk, bør det gjøres klart hva avtalen omfatter og hvilke tidsfrister som gjelder. I kontroversielle saker bør urutinerte kilder gjøres oppmerksomme på muligheten for sitatsjekk. Redaksjonen selv avgjør hva som endelig publiseres.

Dette er veldig problematisk, fordi forslaget rett og slett innfører nye standarder som «urutinerte kilder» og «kontroversielle saker». Hva er det? Dagens tekst er bedre og inviterer journalister og redaktører til å vurdere situasjonen. Men hva er en «urutinert kilde»? En ordfører som bare har sittet i stolen i to måneder? En fersk konsernsjef? Og hva er en «kontroversiell sak»? Lang erfaring har vist oss at det ofte er i saker vi minst venter det at kontroversene oppstår, mens det ofte blir mindre bråk enn ventet på andre saker.

Allerede merkes det at begrepene er kommet inn i dagligtale. Det er derfor allerede et tidsspørsmål før PFU må ta stilling til det allerede før en eventuell ny bestemmelse er innført.

I dag er VVP fargeblind, i den forstand at den ikke gjør forskjell på høy og lav, venstre og høyre. Konsernsjefen har akkurat samme krav på samtidig imøtegåelse som barnehageassistenten og begge har et definitivt krav på at premissene klargjøres. Med det nye forslaget innfører VVP en uønsket inndeling av publikum/klagere.

Opptak av samtaler: Heller ikke her klargjøres det om dette gjelder i den journalistiske arbeidsprosessen eller om forbudet utelukkende gjelder ting som skal publiseres. Med den enorme informasjonsinnhentingens norske redaksjoner nå driver med, er lydopptak en naturlig del av verktøykassen. Svært lite av dette blir publisert. I de fleste tilfellene er det allerede i dag sann at vil det være i tråd med både god presseskikk og god folkeskikk å opplyse om dette, men det svekker mulighetene for journalistikken å ha et absolutt påbud om dette.

Enda verre er det at det ødelegger balanseforholdet mellom journalist og kilde, fordi VVP selvsagt ikke kan pålegge den andre parten å ikke gjøre skjulte lydopptak.

■ Dagens punkt 3.6: Av hensyn til kildene og pressens uavhengighet skal upublisert materiale som hovedregel ikke utleveres til utenforstående.

■ **Forslag til nytt punkt 3.6: Av hensyn til kildene og pressens uavhengighet har ingen utenforstående rett til å få utlevert upublisert materiale.**

Igjen et forslag med de alle beste hensikter, men er det litt for preget av politisk journalistikk og VG-saken som førte til at kildeutvalget ble nedsatt? Selvsagt har ingen rett til å få utlevert upublisert materiale, men er ikke dagens tekst bedre? Den er jo en direkte oppfordring til redaktør/redaksjon å stoppe opp og foreta en vurdering.

I en moderne, kompleks langlesesak, der informasjonsinnhentingene pågår over både uker og måneder, kan det å utveksle materiale med utenforstående være en helt naturlig del av arbeidsprosessen. Det kan være uavhengige eksperter som skal vurdere innhentede materiale i en straffesak, eller det kan være selve hovedkilden som det drives en kontinuerlig sparring med.

Det er kildevernet og pressens troverdighet som en uavhengig part, uten bindinger til f.eks. politi eller annen myndighet som er viktig her, så må det være opp til redaktøren å foreta vurderingen.

Det er mulig forslaget ikke endrer denne rettstilstanden, men det kan virke forvirrende, også på PFU.

■ **Dagens punkt 3.7: Pressen har plikt til å gjengi meningsinnholdet i det som brukes av intervjuobjektets uttalelser. Direkte sitater skal gjengis presist.**

■ **Forslag til nytt punkt 3.7: Pressen har plikt til å gjengi meningsinnholdet i det som brukes av intervjuobjektets uttalelser i indirekte sitater. Direkte sitater skal gjengis presist.**

Igjen er det lett å være enig med utvalget i intensjonen, nemlig presisjonsnivået i mediernes gjengivelse av samtaler. Debatten rundt dette forslaget har gått mye på forskjellen mellom skandinavisk og engelsk/amerikansk praksis, men er det så sikkert at vår praksis er dårligere? Og kan det oppstå unødvendige diskusjoner rundt begrepet «meningsinnholdet»?

Dagens bestemmelse, i tillegg til VVP pkt. 4.4. om samsvar mellom overskrifter osv. og øvrig innhold, fungerer etter vår oppfatning etter den hensikten utvalget har med sitt nye forslag.

Mer indirekte tale, vil også føre til mindre umiddelbarhet, noe som vil kunne svekke den skriftlige journalistikken.

■ **Dagens punkt 3.8: Endring av avgitte uttalelser bør begrenses til**

korrigering av faktiske feil. Ingen uten redaksjonell myndighet kan gripe inn i redigering og presentasjon av redaksjonelt materiale.

■ Forslag til nytt punkt 3.8: Kildens rett til sitatsjekk er personlig, og begrenset til korrigering av faktiske feil. Ingen uten redaksjonell myndighet kan gripe inn i redigering og presentasjon av redaksjonelt materiale. Som hovedregel tilbys ikke sitatsjekk når svar er avgitt skriftlig.

Bestemmelsen passer godt sammen med vår praksis, men vi vil likevel peke på et par ting: «Kildens rett til sitatsjekk...» er en ordlyd som kan føre til misforståelser, fordi den isolert kan leses som at det implisitt ligger en rett til sitatsjekk for kilden. Det gjør det ikke, og i sammenheng med pkt. 3.3. følger det også at dette ikke foreligger.

Men dette kan føre til misforståelser, særlig fordi bestemmelsen også har et punkt der det ikke skal være rett til sitatsjekk.

Dette leder over i vår andre anførsel, fordi noen redaksjoner/redaktører har en praksis om at de alltid skal ha sitatsjekk (for eksempel ble dette sagt av redaktøren i Troms Folkeblad på NRs høstmøte i fjor). Andre redaksjoner har andre retningslinjer. Både av hensyn til mediemangfoldet og redaktørens selvstendighet og uavhengighet, bør VVP ikke detaljregulere dette.

■ Dagens punkt 3.9: Opptre hensynsfullt i den journalistiske arbeidsprosessen. Vis særlig hensyn overfor personer som ikke kan ventes å være klar over virkningen av sine uttalelser. Misbruk ikke andres følelser, uvitenhet eller sviktende dømmekraft. Husk at mennesker i sjokk eller sorg er mer sårbare enn andre.

■ Forslag til nytt punkt 3.9 (endringene er understreket): Opptre hensynsfullt i den journalistiske arbeidsprosessen. Vis særlig hensyn overfor urutinerte kilder og personer som ikke kan ventes å være klar over virkningen av sine uttalelser. Vær aktpågivende ved bruk av sosiale medier som kildegrunnlag. Misbruk ikke andres følelser, uvitenhet eller sviktende dømmekraft. Husk at mennesker i sjokk eller sorg er mer sårbare enn andre.

Igjen oppstår begrepet «urutinerte kilder». Se vår anførsel om dette under punkt 3.3.

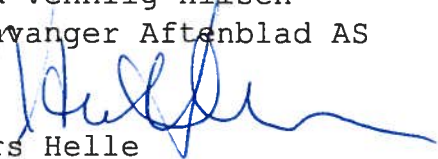
Vedr. «vær aktpågivende ved bruk av sosiale medier som kildegrunnlag», er vi veldig kritiske til å peke ut en bestemt kildekategori som problematisk. Journalister skal selvsagt være kritiske til alle kilder. Sosiale medier er den vanligste form for kommunikasjon for store grupper i befolkningen. Skal vi mene at denne formen for kommunikasjon er ekstra problematisk? Kildeutvalget gjør dette enda vanskeligere når de skriver i sin begrunnelse at dette betyr at det er «behov for både å være ekstra kildekritisk og varsom når man siterer

kontroversielle ytringer fra sosiale medier».

Igjen kommer det problematiske ordet «kontroversiell» opp. Og hva hvis statsministeren eller USAs president skriver noe kontroversielt på et sosialt medium? Skal dette behandles annerledes enn om de skriver det i et debattinnlegg, sier det på radioen eller i en 1. maitale?

Oppsummert er vi altså meget tilfreds med den gode gjennomgangen kildeutvalget har hatt av praksis, men vi mener eventuelle endringer i VVP må utsettes for en betydelig redaksjonell bearbeidelse.

Med vennlig hilsen
Stavanger Aftenblad AS

Lars Helle
sjefredaktør